

2/68 Kalem Suresi

1- Bu harflere “mukattaa” (öncesi ve sonrasıyla ilişkisi olmayan, bağlantısız) harfler denir. “Nun”, ilk nazil olan mukattaa harfidir. Geniş açıklama için bkz. Ek. sh. 1233.

2- Katade, Süddî ve Mücahid’e göre kaleme ve yazanlara yemin edilmesi meleklerin yazdığı zikre, yani vahye dikkat çekilmesidir (Taberî, *Camîu’l-Beyan*; Maverdî, *en-Nüket*). Kalem tekil, “yesturûn” fiilinin çoğul olması failin melekler olduğunu göstermektedir. Bir sonraki ayette müşrik iddialarına verilen cevap buradan başlamaktadır.

3- “Mecnun” kelimesi, kendisine cin musallat olmuş kimse demektir. Müşrikler putlarının içinde cin bulunduğuna, kâhinlere bilgi verdiğine, cinlerin gaybı bildiğine ve insanın ancak cin aracılığı ile gaybî bilgi elde edebileceğine inanıyorlardı. Kâhinlerin ve şairlerin içine cin girdiğine inanan geleneksel toplumlarda bu durum şamanlık olarak değerlendirilmektedir. Bir sara nöbeti gibi sonuçlar doğuran bu olgu, aklî dengenin geçici olarak bozulmasını doğurmaktadır. Bundan dolayı kelime, ‘delilik’ anlamında da kullanılmıştır. Vahyin gelişi esnasında Hz. Peygamber’in yaşadığı olağan dışı durum nedeniyle vahyi ona cinlerin getirdiğini iddia etmeleri kuvvetli bir ihtimaldir (Izutsu, *Kur’an’da Tanrı ve İnsan*, s. 253-263; Derveze, *Kur’an’a Göre Hz. Muhammed’in Hayatı*, c. 3, s. 343-354). Çünkü onlar, önceki peygamberleri tanrılaştırdıkları için insanın peygamber olamayacağına ve dolayısıyla Hz. Peygamber’in kâhin veya mecnun olabileceğine, peygamber olamayacağına inanıyorlardı (52/Tur 29; 69/Hâkka 42). İlk vahyin gelişinde ne olduğunu anlayamamış olması ve Mekkelilerin bu inancı nedeniyle Hz. Peygamber’in de kendisine cin musallat olduğunu sandığı ve korktuğu rivayet edilmektedir (Ahmed, *Müsned*, I, 312; İbn Sa’d, *Tabakat*, I, 194-5; Erul, *Siret Tetkikleri*, s. 43)

4- 7. ayette işaret edilen kimin dalalette, kimin hidayette olduğu tartışmasına cevap olarak, “büyük ahlâk üzerindesin” ifadesinin kullanılması ve devamındaki ayetlerde müşriklerin ahlâksızlıklarının sıralanmasından hareketle ahlâkın dinden bağımsız bir sistem olmadığı görülebilir. “Ben, güzel ahlâkı tamamlamak üzere gönderildim.” (Malik, *Muvatta’*, Hüsnu’l-hulk 8) hadisi de bunu göstermektedir. Çünkü ahlaka (davranışa) dönüşmeyen iman soyut bir söylemden ibaret kalır.

5- Müdâhene kelimesi yağcılık demektir. Türkçede argo olarak kullanıldığı için riyakâr ve ikiyüzlü davranmak anlamı tercih edilmiştir (Mevlüt Sarı, *Mevarid*).

6- “Eski çağların efsaneleri” diye çevirdiğimiz “esatîru’l-evvelîn” deyiminin açıklaması için bkz. 46/Ahkaf 11 ve 17. ayetler; Zemahşerî, *Keşşaf*.

7- “Veseme” kelimesi, Alak suresindeki “Sefe’a” kelimesi gibi hem dağlamak hem damgalamak anlamına gelmektedir. Ayrıca dağlamak azabı da çağrıştırdığı için her iki anlam da çeviriye yansıtılmaya çalışılmıştır. Burundan hortum diye söz edilmesi, sömürüye dikkat çekmek içindir.

8- “Tesbih” kelimesi; Allah’ın mükemmel sıfatlara sahip, noksan sıfatlardan uzak ve her şeye müdahil olduğu (tenzih) anlamına gelmektedir. Göklerde ve yerde ne varsa O’na bağımlıdır ve O’na yönelmiştir. Hiçbir şey O’ndan bağımsız hareket etmez (17/İsra 44).

İnsanın Allah'ı tesbih etmesi, her şeyde O'nun güç ve hükmünü görmesi, O'nun hükümranlığını hissetmesi ve sahip olduğu ne varsa O'ndan bilmesidir. Bu ayetlerde ve 59/Haşr 1 ve 2. ayetlerde olayların Allah'tan bağımsız olmadığı, sahip olduğumuz imkânların tek sebebinin biz olmadığımız hatırlatılmaktadır (Mevdudî, *Tefhim*). Nimete sahip olunca Allah yokmuş gibi düşünenlerin kaybedince Allah'ın varlığını hatırlamaları dile getirilerek tesbihe dayalı bir dünya görüşü sunulmaktadır. Ayrıca tesbih, O'nun ismini tesbih etmenin yanı sıra bu bilinçle ibadet etmektir (87/A'lâ 1; 50/Kâf 39, 40. ayetler).

9- “Muttakî” kelimesi, sorumlu ve bilinçli davranan, hayatı ciddiye alan, yaptıklarının sonucundan, Allah'ın gazabından sakınan ve korkan kimse demektir. Taşkınılık anlamındaki fücurun zıddıdır (91/Şems 8). Kelimenin anlamı geniş olduğu için geçtiği bağlamlar dikkate alınarak bu anlamlardan biri itibari olarak tercih edilmiştir. “Takvâ” kelimesi cahiliye şiirinde kişinin kendini savunması ve kendisine zarar vermesinden korktuğu bir şeyden kendini korumasıdır. Korktuğu şeyle kendisi arasında bir engel koymasındır. Kıyamet günü azabın kötüsünden yüzüyle kendini koruyan kimsenin tasvirinde “ittekkâ” kelimesi bu anlamda kullanılmaktadır (39/Zümer 24). Cahiliye şiirinde kişinin kem sözlerle kendisi arasında cömertlik gibi erdemli davranışlarını koyarak şerefini koruması anlamında ve bir bakıma ahlakî anlamda kullanılmıştır. Kur'an'ın iniş sürecinde 2/Bakara 3, 4, 24, 48. ayetlerde olduğu gibi dinî ve uhrevî bir anlam kazanarak insanın ilahî azap ile kendisi arasında inanç ve itaat kalkını koymasını anlamında kullanılmıştır (Izutsu, age, s. 345-351). Allah'ın emirlerini yerine getirip haramlarından kaçınmak, azabından korkup mükâfatını ummak, şirk ve günahahtan sakınıp nifaktan uzak durmak şeklinde tarif edilmiştir (Maverdî, *en-Nüket*; Izz bin Abdisselam, *et-Tefsir*, 2/Bakara 2. ayetin tefsiri). Yani Allah'ın gazabını hak etmekten, rahmetini kazanmaya yönelmek ve O'na sığınmak. Ancak insanın yaratılması bağlamında sakınma ve korunma yeteneğinin verilmesi şeklinde bir tanımlama da söz konusudur (91/Şems 7-10).

10- “Gayb” beş duyuyla algılanamayan ancak haber verildiğinde akılla anlaşılan alanın adıdır. Gayb ve meşhudu bilen Allah'ın bilgisi mutlaktır. İnsanın bilgisi sınırlıdır. Gayb insan bilgisinin sınırlılığından kaynaklanan bir durumdur. Batılların fizik-metafizik ayrımı, Kur'an'ın gayb-meşhud ayrımı ile benzerlik arzetsede de tam olarak örtüşmez. Çünkü metafizik olgular gayb alanına denk gelse bile fizik alanın içerisinde insanın beş duyu ile algılayamadığı olgu ve olaylar mevcuttur. Kur'an geçmiş, hâl ve geleceğe dair gaybî olaylara dair bilgiler verir. Göklerin, yerin içerisinde yer alan bütün varlıkların yaratılışına; melek cin vs. gibi metafizik varlıkların mahiyetine, meydana gelen olayların iç yüzüne ve arkaplanına; kıyamet, haşr, hesap gibi gelecekte olacak olaylara gayb demektir (İlyas Çelebi, *TDV İslam Ansiklopedisi* “Gayb” maddesi, c. 13, s. 404-409). Özetle gayb, metafizik alanda başlayıp fizik alanın içerisine nüfuz eden görülemezliği ifade eden bir kavramdır. Kur'an, insanın bilgisinin sınırlarına bağlı olarak fizikî varlıkların metafizik, metafizik varlıkların da fizikî bir boyut taşıyabileceğine dair bir kanaat oluşturmaktadır. Keşif dediğimiz şey meşhud (fizikî) bilgi alanının genişletilmesinden başka bir şey değildir. Bu da sadece Allah'ın bilebileceği mutlak gayba karşın insanın öğrenmesine paralel olarak keşfedeceği mukayyed gaybın varlığını göstermektedir. Vahiy ve ona bağlı olarak peygamberlere özgü olağanüstü bütün haberler mutlak gayb alanından meşhud alana aktarılan bilgilerdir. Bu bilgiler de sadece peygamberlere bildirilir. Allah'ın bildirmesi dışında mutlak gaybı peygamberler dahi bilmezler (7/A'raf 188; 5/Maide 109, 110) Kant'ın ve Einstein'ın tabiriyle söylemek gerekirse matematik gibi en fizikî bilimler bile metafizik, soyut bilgilerdir. Çünkü

metafizik soyutlamalara dayanmaktadır (Bertrand Russel'a yazdığı eleştiri için Bkz. *Batı Felsefe Tarihi 2*, s. 9-16). Bu nedenle Hume ile başlayan ve Auguste Comte ile zirve yapan pozitivizm, metafizik/gaybî bilgiyi dışlamakla sadece aklın alanını daraltmıştır. Üstelik bu hasarı sadece metafizik alanda değil, fizikî alanda da gerçekleştirerek insan aklını ideolojilerin kör dövüşüne mahkûm etmiştir. Çünkü hem ilk çağ, hem de aydınlanma çağında batı felsefesinin insanı getirdiği yer görecelilik ve bilinemezlik çıkmazıdır. Dolayısıyla bu vb. ayetler, vahyi reddetmenin insanın geleceğini karartmakla eş değer olduğunu gösteren bir çelişkiye ışık tutmaktadır (bkz. 2/Bakara 3).

11- "Sulh" kelimesiyle aynı kökten türeyen salih kelimesi; düzelen, düzelten, kendisiyle barışık, prensiplere riayet eden kimse demektir.

12- "Zikir" kelimesinin kök anlamı hatırlama ve hatırlatmadır. Yan anlam olarak bilgi, öğüt ve dua anlamlarına gelmektedir. Hem Kur'an'ın kendisi hem de Kur'an'da haber verilen kıyamet ve benzeri öğütlerin kastedilmiş olabileceği ihtimaliyle bu anlam tercih edilmiştir. Çünkü öğüt bir hatırlatma, hatırlatma da bir tür öğüt anlamı içermektedir (Kürşat Atalar, Toshihiko Izutsu'nun *Kur'an'da Tanrı ve İnsan* adlı eserinin tercümesine yazdığı önsöz, İst. 2012, s. 11, 14).

13- Bkz. 2. ayet.